

Юрій Васильович ГРИГОРЯК*(Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків)*

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті наголошено на тому, що забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності є складним і багатогранним процесом, що охоплює широкий спектр суспільних відносин, у яких тісно переплітаються приватні інтереси бізнесу та публічні інтереси держави і суспільства. Напрями забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності визначаються як системою нормативно-правового регулювання, правозастосовної практики, контрольно-наглядових та превентивних заходів, так і розвитком механізмів саморегулювання, цифровізації та міжнародної інтеграції.

Доведено, що напрями забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності відображають сукупність основних форм та засобів, за допомогою яких досягається належний правопорядок у цій сфері. До окремих напрямів віднесено нормативно-правове забезпечення; правозастосовну діяльність; контрольно-наглядову діяльність; напрям інформаційного та освітнього забезпечення законності у підприємництві.

Встановлено, що інституційний вимір забезпечення законності реалізується через діяльність судових органів, прокуратури, антимонопольних структур, бізнес-омбудсмена, контролюючих служб і громадських об'єднань підприємців, що формують багаторівневу систему захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання. Важливу роль відіграють також державні програми та стратегії, публічно-приватне партнерство, електронне врядування, альтернативні форми вирішення спорів та міжнародне співробітництво, які переводять абстрактні принципи верховенства права у практичну площину.

Ключові слова: напрями, забезпечення законності, підприємницька діяльність, нормативно-правове забезпечення, правозастосовна діяльність, міжнародний напрям, адміністративно-правовий механізм.

Постановка проблеми. Підприємницька діяльність є однією з ключових складових соціально-економічного розвитку держави, адже саме вона забезпечує створення робочих місць, формування конкурентного середовища, розвиток інновацій, наповнення бюджету та стабільність економіки. Водночас ефективне функціонування підприємництва можливе лише за умови дотримання принципу законності, який гарантує передбачуваність і стабільність правового середовища, рівність усіх учасників господарських відносин та захист їхніх прав і законних інтересів.

Забезпечення законності у цій сфері має багатокомпонентний характер і охоплює як нормативно-правове регулювання, так і діяльність державних та громадських інституцій, превентивні, контрольні та освітньо-інформаційні заходи. Забезпечення законності у цій сфері має багатокомпонентний характер і охоплює як нормативно-правове регулювання, так і діяльність державних та громадських інституцій, превентивні, контрольні та освітньо-інформаційні заходи. Саме тому дослідження напрямів забезпечення законності у підприємницькій діяльності є важливим як у теоретичному, так і у практичному вимірі, оскільки воно дозволяє виявити закономірності, визначити проблеми та окреслити ефективні шляхи формування правопорядку в економічній сфері.

Напрями забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності становлять комплексні науково-практичні категорії, що охоплюють як визначення сутності правового регулювання підприємництва, так і окреслення системи заходів, спрямованих на підтримання правопорядку у цій сфері.

У вітчизняній науковій думці окремим проблемним аспектам адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності присвячували свої дослідження Ю. Акіменко, О. Бандурка, В. Воюцька, А. Комзюк, В. Лещинський, В. Макарчук, О. Музичук, О. Салманова, Ю. Свеженцева, В. Сокуренок, Р. Харитонов, І. Шопіна та інші науковці. Втім, незважаючи на чималий інтерес наукової спільноти до досліджуваної проблематики, вчені фактично поза своєю увагою залишили проблемні питання, пов'язані з напрямками забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності.

Мета статті полягає в тому, щоб дослідити напрями забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі завдання: дослідити напрями нормативно-правового забезпечення, правозастосовної діяльності, контрольної-наглядової діяльності, інформаційного та освітнього забезпечення законності у підприємстві; розглянути окремі інструменти реалізації напрямів забезпечення законності.

Виклад основного матеріалу. Підприємницька діяльність за своєю природою є економічною діяльністю, проте вона невід'ємно пов'язана із правовими засадами, оскільки функціонує у межах встановлених державою норм, що визначають правила поведінки суб'єктів господарювання, гарантують реалізацію їхніх прав та водночас передбачають юридичну відповідальність за порушення вимог законодавства.

Напрями забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності відображають сукупність основних форм та засобів, за допомогою яких досягається належний правопорядок у цій сфері. Передусім ідеться про нормативно-правове забезпечення, що полягає у створенні чіткої, стабільної та несуперечливої законодавчої бази, яка визначає засади здійснення підприємництва, встановлює гарантії прав підприємців та механізми їх захисту.

Важливим напрямом є правозастосовна діяльність, яка виявляється у практиці реалізації правових норм судами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, контролюючими та правоохоронними органами. Особливу роль відіграє судовий захист, оскільки саме судові інституції виступають ключовим механізмом відновлення порушених прав суб'єктів господарювання¹.

Наступним напрямом є контрольно-наглядова діяльність державних органів, яка покликана запобігати правопорушенням у сфері підприємництва та забезпечувати відповідальність за їх вчинення. Водночас сучасна практика вимагає поєднання наглядових функцій із превентивними заходами, спрямованими на роз'яснення вимог законодавства, формування правової культури та сприяння добровільному дотриманню правил ведення бізнесу.

До важливих напрямів належить і розвиток інститутів саморегулювання та корпоративної відповідальності, коли професійні об'єднання бізнесу самостійно виробляють стандарти діяльності й здійснюють моніторинг їх дотримання.

Окремої уваги заслуговує напрям інформаційного та освітнього забезпечення законності у підприємстві, що полягає у формуванні правосвідомості підприємців, наданні їм доступу до актуальної правової інформації, а також підвищенні рівня їхніх знань щодо юридичних вимог, процедур та обов'язків².

Не менш важливим є міжнародний напрям, який проявляється у гармонізації національного законодавства з європейськими та міжнародними стандартами, що сприяє інтеграції України у світовий економічний простір та підвищує рівень правових гарантій у сфері підприємництва.

Так, напрями забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності становлять різноспрямовані, але взаємопов'язані заходи, які включають нормативно-правове регулювання, правозастосування, контроль, превенцію, саморегулювання та освітньо-інформаційний вплив. Реалізація зазначених напрямів у їх комплексності є необхідною умовою для формування стабільного, прогнозованого та конкурентоспроможного бізнес-середовища, що відповідає принципам верховенства права та правової держави.

Подальший розвиток проблематики визначення напрямів забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності вимагає поглибленого аналізу механізмів, інструментів та умов, за яких правові норми стають реальними регуляторами економічних відносин³.

¹ Воюцька В. С. Адміністративно-правове забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Харків, 2024. С. 99.

² Макачук В. В. Контрольно-наглядова діяльність правоохоронних органів при реалізації державної політики у сфері національної безпеки і оборони. *Держава та регіони*. 2022. № 4 (78). С. 49. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2022.4.7>.

³ Лещинський В. П. Адміністративно-правові засади забезпечення законності дозвільної діяльності у сфері містобудування : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2024. С. 319.

Реалізації напрямів забезпечення законності у підприємстві сприяє злагоджений адміністративно-правовий механізм. Його особливість полягає у поєднанні публічно-правових інструментів із приватно-правовими засадами. Адміністративне регулювання передбачає встановлення правил доступу до ринку, ліцензування окремих видів діяльності, проведення дозвільних процедур, застосування адміністративної відповідальності за порушення вимог.

Особливу увагу варто приділити антикорупційному напрямку забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності. Корупційні практики у взаєминах між підприємцями та представниками контролюючих органів створюють серйозні перешкоди для вільного розвитку бізнесу, знижують рівень інвестиційної привабливості держави та підривають довіру до правової системи загалом. Тому до числа стратегічних напрямів входить формування прозорих процедур ухвалення рішень, запровадження електронних сервісів у сфері адміністративних послуг, мінімізація прямого контакту підприємців із представниками органів влади.

Варто також розглянути соціально-правовий напрям забезпечення законності. Він охоплює питання захисту прав найманих працівників, дотримання норм охорони праці, екологічної безпеки, а також відповідальності бізнесу перед суспільством. У сучасних умовах забезпечення законності неможливе без інтеграції концепції корпоративної соціальної відповідальності.

З огляду на інтеграційні процеси окремим напрямом забезпечення законності є імплементація норм міжнародного та європейського права. Сфера підприємництва все більше функціонує в умовах глобалізованої економіки, що вимагає гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, зокрема у сфері інвестиційного захисту, зовнішньоекономічної діяльності, митного регулювання та податкової політики. Такий напрям сприяє підвищенню конкурентоспроможності національного бізнесу та створенню стабільних умов для міжнародного співробітництва.

Так, напрями забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності включає відображають систему заходів нормативного, адміністративного, антикорупційного, економіко-правового, соціально-правового та міжнародного характеру. Комплексність і взаємозалежність цих напрямів є визначальною умовою для утвердження принципу верховенства права у сфері господарювання та створення сприятливого середовища для сталого розвитку економіки.

Подальший розгляд напрямів забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності вимагає звернення до питання взаємодії держави та бізнесу як ключового чинника формування правового середовища. У сучасних умовах розвиток підприємництва не може ґрунтуватися виключно на формальному виконанні законів: необхідною є наявність партнерської моделі, яка поєднує захисну та регулятивну роль держави із забезпеченням реалізації права на економічну свободу

підприємців.

Законність у сфері підприємництва постає як динамічний процес, що включає постійне удосконалення правових норм та процедур, адаптацію їх до нових економічних реалій і водночас стабільність базових принципів, які гарантують сталість бізнес-середовища.

Це означає, що серед напрямів забезпечення законності важливе місце займає правотворча діяльність, зорієнтована на усунення правових колізій, надмірної зарегульованості та суперечливості нормативної бази. Якість законодавства прямо впливає на рівень правозастосування, адже чим більш чіткими та зрозумілими є норми, тим менше можливостей для їх довільного трактування та зловживань.

У цьому контексті напрями забезпечення законності включають удосконалення процедур адміністративної, цивільної, господарської та кримінальної відповідальності, а також розвиток механізмів альтернативного вирішення спорів, зокрема медіації та арбітражу. Альтернативні інструменти дозволяють швидше й менш витратно для бізнесу вирішувати конфлікти, не перевантажуючи судову систему.

Так, забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності слід розглядати не лише як функцію державного контролю, а як комплексний процес, що об'єднує правотворчість, правозастосування, цифровізацію, розвиток правової культури та ефективну систему відповідальності.

Взаємодія цих елементів визначає не тільки стан законності, а й загальний рівень соціально-економічного розвитку, адже від прозорості та передбачуваності підприємницького середовища залежить довіра суспільства, інвестиційна активність і конкурентоспроможність національної економіки.

Водночас відзначимо, що аналіз напрямів забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності неможливий без урахування взаємозв'язку законності з економічною безпекою держави. Підприємництво становить одну з ключових основ національної економіки, а від рівня законності у його сфері безпосередньо залежить стійкість фінансової системи, інвестиційний клімат та конкурентоспроможність країни на світовому ринку.

У цьому контексті особливої уваги набуває напрям протидії тіньовій економіці, яка підриває законність і створює нерівні умови для ведення бізнесу. Незаконні схеми ухилення від оподаткування, фіктивне підприємництво, використання нелегальної праці чи порушення митних правил не лише загрожують наповненню державного бюджету, а й негативно впливають на добросовісних підприємців.

Забезпечення законності у цій площині передбачає вдосконалення системи фінансового моніторингу, зміцнення податкової дисципліни, застосування сучасних інформаційних технологій для виявлення правопорушень та стимулювання добровільного виконання податкових обов'язків.

Важливим напрямом виступає гармонізація внутрішніх механізмів

забезпечення законності з вимогами міжнародного економічного права. Україна як держава, що інтегрується у світову економічну систему, повинна враховувати міжнародні стандарти прозорості, корпоративного управління, захисту прав інвесторів і боротьби з відмиванням коштів¹.

Також слід додати, що організаційні форми та інструменти реалізації напрямів забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності становлять практичний вимір тієї концепції, що була окреслена на рівні напрямів. Саме вони дозволяють перевести абстрактні принципи законності у конкретні дії, що мають відчутний вплив на стан правопорядку у бізнес-середовищі.

Важливим інструментом реалізації напрямів забезпечення законності є механізм публічно-приватного партнерства. Він передбачає співпрацю держави та бізнесу в реалізації соціально значущих проєктів, у тому числі у сфері інфраструктури, енергетики, транспорту, комунальних послуг. Така співпраця не лише сприяє розвитку економіки, але й забезпечує прозорість і підконтрольність використання ресурсів, оскільки угоди у межах публічно-приватного партнерства базуються на чітких юридичних нормах і взаємних зобов'язаннях сторін².

Суттєву роль у реалізації напрямів законності відіграють і консультативно-дорадчі органи, що створюються при органах державної влади та місцевого самоврядування. До їх складу входять представники бізнес-асоціацій, громадських організацій, експертного середовища. Їхнє завдання полягає у виробленні збалансованих рішень, що враховують інтереси як держави, так і бізнесу. Такі платформи діалогу формують довіру до регуляторної політики та знижують рівень конфліктності у взаєминах підприємців і державних структур³.

Висновки. Таким чином, забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності є складним і багатогранним процесом, що охоплює широкий спектр суспільних відносин, у яких тісно переплітаються приватні інтереси бізнесу та публічні інтереси держави і суспільства. Напрями забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності визначаються як системою нормативно-правового регулювання, правозастосовної практики, контрольно-наглядових та превентивних заходів, так і розвитком механізмів саморегулювання, цифровізації та міжнародної інтеграції.

Доведено, що напрями забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності відображають сукупність основних форм та

¹ Акіменко Ю., Харитонов Р. Гармонізація правової системи України до права ЄС: навч.-метод. посібник; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2023. С. 18. URL: <https://hdl.handle.net/11300/27081>.

² Пашинін О. А. Публічно-приватне партнерство як форма реалізації права власності у сфері господарювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 263. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/60>.

³ Свеженцева Ю. О. Консультативно-дорадчі органи територіальних громад України в європейському контексті: призначення, завдання, фактори успіху // ВБО «Інститут місцевого розвитку». С. 15. URL: <https://www.mdi.org.ua/images/2024/0524/15-05-24-2-pres-YSvezhentseva.pdf>.

засобів, за допомогою яких досягається належний правопорядок у цій сфері. До окремих напрямів віднесено нормативно-правове забезпечення, що полягає у створенні чіткої, стабільної та несуперечливої законодавчої бази, яка визначає засади здійснення підприємництва, встановлює гарантії прав підприємців та механізми їх захисту; правозастосовну діяльність, яка виявляється у практиці реалізації правових норм судами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, контролюючими та правоохоронними органами; контрольно-наглядову діяльність державних органів, яка покликана запобігати правопорушенням у сфері підприємництва та забезпечувати відповідальність за їх вчинення; напрям інформаційного та освітнього забезпечення законності у підприємстві, що полягає у формуванні правосвідомості підприємців. Реалізація зазначених напрямів у їх комплексності є необхідною умовою для формування стабільного, прогнозованого та конкурентоспроможного бізнес-середовища, що відповідає принципам верховенства права та правової держави.

Встановлено, що інституційний вимір забезпечення законності реалізується через діяльність судових органів, прокуратури, антимонопольних структур, бізнес-омбудсмена, контролюючих служб і громадських об'єднань підприємців, що формують багаторівневу систему захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання. Важливу роль відіграють також державні програми та стратегії, публічно-приватне партнерство, електронне врядування, альтернативні форми вирішення спорів та міжнародне співробітництво, які переводять абстрактні принципи верховенства права у практичну площину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акіменко Ю., Харитонов Р. Гармонізація правової системи України до права ЄС: навч.-метод. посібник; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2023. 84 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/27081>.
2. Воюцька В. С. Адміністративно-правове забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Харків, 2024. 260 с.
3. Лещинський В. П. Адміністративно-правові засади забезпечення законності дозвільної діяльності у сфері містобудування : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2024. 450 с.
4. Макаrchук В. В. Контрольно-наглядова діяльність правоохоронних органів при реалізації державної політики у сфері національної безпеки і оборони. *Держава та регіони*. 2022. № 4 (78). С. 48-53. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2022.4.7>.
5. Пашинін О. А. Публічно-приватне партнерство як форма реалізації права власності у сфері господарювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 261-265. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/60>.

6. Свеженцева Ю. О. Консультативно-дорадчі органи територіальних громад України в європейському контексті: призначення, завдання, фактори успіху // ВБО «Інститут місцевого розвитку». 36 с. URL: <https://www.mdi.org.ua/images/2024/0524/15-05-24-2-pres-YSvezhentseva.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 29.07.2025

Yurii V. HRYHORYAK,

Postgraduate Student

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

DIRECTIONS OF ENSURING LEGALITY IN THE SPHERE OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY

The article emphasizes that ensuring legality in the sphere of entrepreneurial activity is a complex and multifaceted process that covers a wide range of social relations, in which the private interests of business and the public interests of the state and society are closely intertwined. The directions of ensuring legality in the sphere of entrepreneurial activity are determined both by the system of regulatory and legal regulation, law enforcement practice, control and supervision and preventive measures, and by the development of self-regulation mechanisms, digitalization and international integration. It is proven that the directions of ensuring legality in the sphere of entrepreneurial activity reflect a set of basic forms and means by which proper legal order is achieved in this sphere. Separate directions include regulatory and legal support; law enforcement activities; control and supervision activities; the direction of information and educational provision of legality in entrepreneurship.

It has been established that the institutional dimension of ensuring legality is implemented through the activities of the judiciary, prosecutor's office, antimonopoly structures, business ombudsman, regulatory services and public associations of entrepreneurs, which form a multi-level system of protection of the rights and interests of business entities. An important role is also played by state programs and strategies, public-private partnerships, e-governance, alternative forms of dispute resolution and international cooperation, which translate the abstract principles of the rule of law into a practical plane.

Key words: *directions, ensuring legality, entrepreneurial activity, regulatory and legal support, law enforcement activity, international direction, administrative and legal mechanism.*